

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt: 6, Sayı: 1, 2017

Sayfa: 114-127

Received/Geliş: Accepted/Kabul:
[06-02-2017] – [25-02-2017]

Üniversite Öğrencilerinin Bilişsel, Duyuşsal ve Davranışsal Boyutta Afetlere Yönelik Tutumlarına İlişkin Bir Betimleme

Ayça Hatice TÜRKAN

Yrd. Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi F.E.Fakültesi
Asst.Prof. Afyon Kocatepe University Faculty of Arts and Sciences
aturkan@aku.edu.tr

İbrahim KILIÇ

Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi Vet. Fakültesi, Biyoistatistik Böl.
Assoc.Prof. Afyon Kocatepe University Faculty of Veterinary Department Of Biostatistics
kilicibrahim@hotmail.com

Öz

Türkiye’de gerek ekonomik, gerek sosyal sonuçlarıyla dikkat çeken başta depremler olmak üzere afetlere yönelik tutum ve bilinç konularında maalesef henüz yeterli farkındalık düzeyine ulaşamadığı görülmektedir. Söz konusu ihtiyaçtan yola çıkan bu çalışma, Afyon Kocatepe Üniversitesi öğrencilerinin afetlere yönelik tutumlarını, bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarıyla değerlendirerek, öğrencilerin söz konusu boyutlardaki tutumlarının bireysel özellikleriyle ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Nicel nitelikte olan bu çalışmada, betimleyici istatistiklerin yanı sıra T Testi, Varyans Analizi ve oluşturulan ölçeğe ilişkin Açıklayıcı Faktör Analizi’ne bir arada yer verilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığı yüksek Cronbach’s Alpha değerleriyle ortaya konmuştur. Öğrencilerin afetlerle ilgili yetersiz bilgi düzeyini, yüksek korku ve kaygı düzeyini, ideal davranışların yetersizliğini ortaya koyan çalışmada, ayrıca tutumun boyutları üzerinde etkili olan bazı bireysel farklılıklar da belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Deprem, Bilişsel, Davranışsal, Duyuşsal, Tutum.

A Description on Cognitive, Affective and Behavioral Dimensions of Attitudes of University Students towards Disasters

Abstract

In Turkey, an adequate level of awareness has not yet been achieved about consciousness and attitude towards disasters, and especially earthquakes which require attention because of their economic and social consequences. This study aims to explore Afyon Kocatepe University students’ attitudes towards disasters by incorporating cognitive, affective and behavioral dimensions of attitude. The study further investigates the relationship between dimensions and individual characteristics of participants. In this quantitative research, descriptive statistics, as well as T-Test, Variance Analysis and Explanatory Factor Analysis of the scale developed for the purposes of this research will be presented. The internal consistency of the scale is reported by high Cronbach’s Alpha values. The results reveal that participants have an inadequate knowledge level about disasters, high level of fear and anxiety, and inadequate ideal behaviors. In addition, some individual characteristics are found to impact on the dimensions of attitude.

Keywords: Disaster, Earthquake, Cognitive, Behavioral, Affective, Attitude.

Giriş

Uluslararası Kızıllaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies) tarafından afet, etkilediği toplumun kendi kaynaklarını kullanarak başa çıkma gücünü aşan, can ve mal kaybına, ekonomik ve çevresel kayıplara sebep olan, toplumun işleyişindeki ciddi aksaklık olarak tanımlanmaktadır (IFRC, 2017). Tehlike ise, ölüm, yaralanma ya da başka sağlık etkilerine, maddi kayıplara, geçim ve hizmetlerin kaybına, sosyal ve ekonomik bozulmaya veya çevresel zarara sebep olan bir fenomen, madde, insan faaliyeti veya durum olarak tanımlanır. Tehlikeler, doğal tehlikeler (volkanik patlama gibi) ve insan kaynaklı (kimyasal fabrikada patlama gibi) tehlikeler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Burada “doğal afet” yerine “doğal tehlike” ifadesini kullanmak önemlidir. Örneğin doğal bir tehlike olan deprem ya da sel, bir grup insanı olumsuz olarak etkilediğinde ancak bir afete dönüşmüş olur. Afetler tehlikeli olayların, insanların savunmasızlığının, olası olumsuz sonuçlarla başa çıkma ya da sonuçları azaltmaya yönelik yetersiz kapasite ve yetersiz önlemlerin birleşimidir¹. Daha genel olarak afetler, doğal tehlikelerin sosyal, politik ve ekonomik koşullardaki zafiyetlerle bir araya geldikleri olaylar olarak değerlendirilmektedir (Maskrey, 1989; Liel, 2004). Bu yüzden, doğal tehlikelerin zararlarını azaltmak ya da hafifletmek amacıyla, alınması gereken tedbirler arasında sayabileceğimiz “erken uyarı sistemleri, tahliye planları, acil durum eğitimleri, farkındalık ve bilinç kazandırma faaliyetleri ile konuyla ilgili yasal düzenlemeler” oldukça önemlidir.

Dünya’da her yıl milyonlarca insan afetlerin kurbanı olmaktadır. Üstelik afetlerin sayısı ve etkisi, yıldan yıla artmaktadır. Türkiye de afetlere karşı özellikle savunmasız olan ülkeler arasındadır (Kılıcı, Kara ve Bozkaya, 2015). Uluslararası Kızıllaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu raporuna (IFRC, 2015) göre, Türkiye’de, 1995-2014 yılları arasında 5 milyondan fazla insan, afetler yüzünden ölmüş ya da afetlerden etkilenmiştir. Afetler arasında Türkiye’de en çok can kaybına yol açan afet türü depremlerdir. Özmen, Nurlu ve Güler (1997) Türkiye popülasyonunun %44’ünün birinci derece deprem bölgesinde yaşadığını belirlemiş; Özmen vd., (2005) çalışmalarında 1900 yılından itibaren Türkiye’deki afet kaynaklı zararın %76’sının depremler yüzünden olduğunu belirtmiştir (Kılıcı, Kara ve Bozkaya, 2015). Bununla birlikte, literatürde Türkiye’de depremler ve diğer afetlerle ilgili tutum, bilinç ve algı konularında henüz yeterli düzeyde çalışmanın yer

¹ ACT Alliance. An ounce of prevention ACT Alliance’s understanding of disaster risk reduction. 01/02/2017 tarihinde https://www.diakonie-katastrophenhilfe.de/fileadmin/mediapool/1_Ueber-uns/ACTAlliance_An_ounce_of_Prevention.pdf adresinden alındı.

almadığı görülmektedir. Gerdan (2014), Kocaeli Üniversitesi personel ve öğrencilerinin afet bilinç ve tutum düzeylerini; Ozkazanc ve Yuksel (2015) de, Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrencilerinin afet bilinci düzeyini araştırmıştır. Baytiyeh ve Öcal (2016) ise, Türkiye ve Lübnan'daki yüksekokul öğrencilerinin deprem algılarını cinsiyet, etnik köken, sosyal sınıf ve afetlerle ilgili bilgi ve deneyimleri bakımından geliştirdikleri bir anket yardımıyla incelemişlerdir. Afyon Kocatepe Üniversitesi öğrencilerinin afetlere yönelik tutumlarını değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmada ise, tutuma ilişkin Smith (1968)'in "bireye atfedilen ve bireyin psikolojik bir obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan eğilimdir" tanımından yola çıkılarak betimleyici bir yaklaşım ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmada, Afyon Kocatepe Üniversitesi öğrencilerinin afetlere karşı tutumları bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarıyla değerlendirilmiş ve bu boyutlar öğrencilerin bazı bireysel özelliklerine göre karşılaştırılarak afetlere karşı tutumların oluşumundaki faktörler ortaya konulmuştur.

Yöntem

Bu araştırmanın evreni, Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde 2015-2016 eğitim öğretim yılında öğrenim görmekte olan lisans öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmada zaman, maliyet vb. kısıtlarından dolayı örneklem alınma yoluna gidilmiş olup tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak (öğrenciler alanlarına göre ayrılarak) öğrenci seçilmiştir. Bu çerçevede %32,8'i (223) fen bilimleri, %34,8'i (236) sosyal bilimler ve %32,4'ü (220) sağlık bilimleri alanında öğrenim gören öğrencilerden olmak üzere toplam 679 birey örneklem grubunu oluşturmuştur. Öğrencilerin %50,8'i erkek, %49,2'si ise kızlardan oluşmaktadır.

Araştırmada veri toplama tekniği olarak anket kullanılmıştır. Söz konusu anket temel olarak iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin afetlere ilişkin bireysel özellikleri yer alırken, ikinci bölümde ise, araştırmacılar tarafından ilgili literatür taranarak ve uzman görüşleri alınarak oluşturulan afet tutum ölçeği yer almaktadır. Söz konusu ölçek bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyut olmak üzere üç boyutta ele alınmış olup toplam 23 maddeden oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan her bir madde 5'li Likert tipi derecelendirmeye tabi tutulmuş olup; öğrencilerin her bir maddeye katılım düzeyleri "Hiç=1" ve "Tam=5" aralığında puanlandırılmıştır.

Çalışmada anket tekniğiyle elde edilen veriler, SPSS for Windows programında analiz edilmiş olup, katılımcıların bireysel özellikleri frekans ve yüzde dağılımlarıyla sunulmuştur. Bununla birlikte katılımcıların afete ilişkin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutta tutumları yüzde dağılımı, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanarak sunulmuştur. Diğer taraftan örneklem grubunun afete yönelik tutumlarının bazı

değişkenlere göre karşılaştırmasında parametrik test varsayımları gerçekleştiği için t testi ve varyans analizi kullanılmıştır. Ayrıca ölçeğe yönelik açıklayıcı faktör analizi uygulanmış olup güvenilirlik analizine yönelik iç tutarlık için Cronbach's Alpha katsayıları hesaplanmıştır.

Bulgular

Araştırmada örneklem grubunu oluşturan üniversite öğrencilerinin afetle ilgili bazı bireysel özelliklerine ilişkin dağılım Tablo 1'de sunulmuştur. Buna göre katılımcıların %39'unun kendisi bir afete maruz kalmış olup, %38,9'unun ise en az bir yakını afete maruz kalmıştır. Bir afette yakını kaybedenler katılımcıların %6'sını oluştururken, maddi kayıp yaşayanların oranı ise %10'dur. Katılımcıların %51,3'ü afet ve ilgili konularda, %58,2'si ilk yardım konusunda eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %78,8 gibi büyük bir kısmı daha önce afetle ilgili bir sivil toplum kuruluşunda herhangi bir faaliyeti bulunmadığını bildirirken %16,5'i ara sıra, %4,7'si de sürekli faaliyet içerisinde bulunduğunu beyan etmiştir.

Tablo 1. Üniversite öğrencilerinin afetle ilgili bazı bireysel özelliklerine ilişkin betimleyici istatistikler

Değişkenler	Evet		Hayır	
	f	%	f	%
Afete maruz kalma	265	39,0	414	61,0
Aileden birinin afete maruz kalması	264	38,9	415	61,1
Bir afette bir yakını kaybetme	41	6,0	638	94,0
Bir afette maddi kayıp olması	68	10,0	611	90,0
Afet ve ilgili konularda eğitim alma	348	51,3	331	48,7
İlk yardım eğitimi alma	395	58,2	284	41,8

Araştırmada kullanılan afet tutum ölçeğine ilişkin açıklayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonuçları ile katılımcıların tutumlarının düzeylerine ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 2'de sunulmuştur. Uygulanan faktör analizi sonucunda afet tutum ölçeğinin özdeğeri 1'den büyük ve toplam varyansın %54,958'ini açıklayan üç faktör altında toplandığı tespit edilmiştir. Afet tutum ölçeğinde ilk faktör olan bilişsel boyut toplam varyansın %20,656'sını açıklamaktadır. Afet tutum ölçeği için uygulanan açıklayıcı faktör analizinde Bartlett's testi sonucu, faktör analizinin uygulanabileceğini ortaya koymuş ($\chi^2=6349,038$; $p<0,01$) ve hesaplanan Kaiser-Meyer-Olkin değeri (KMO=0,885) ise örneklem hacminin yeterli düzeyde olduğunu göstermiştir.

Ölçeğin iç tutarlılığına yönelik Cronbach's Alpha katsayıları incelendiğinde geneli için Cronbach's Alpha katsayısı 0,829 olarak hesaplanmış olup, alt boyutların tamamında 0,80'in üzerinde olduğu görülmektedir. Tablo 2'deki aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri incelendiğinde, ölçeğin geneli için aritmetik ortalamanın 5'li Likert Tipi derecelendirmede orta değeri ifade eden 3 değerine oldukça yakın ($\bar{X}=3,04$) olduğu görülmektedir. Bununla birlikte aritmetik ortalama, bilişsel boyut için 2,92, duyuşsal boyut için 3,73 ve davranışsal boyut için 2,27 olarak elde edilmiştir. Bu değerler incelendiğinde duyuşsal boyutun orta düzeyin üzerinde bir ortalamaya sahip olduğu görülürken bilişsel ve davranışsal boyutun orta düzeyin altında bir ortalamaya sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Afet tutum ölçeği ve alt boyutlarına ilişkin bazı istatistikler

Ölçek/Alt Boyutlar	Madde Sayısı	Özdeğer	Varyans (%)	Cronbach's Alpha	\bar{X}	SS
Bilişsel	7	4,751	20,656	0,861	2,92	0,82
Duyuşsal	9	4,105	17,846	0,889	3,73	0,88
Davranışsal	7	3,785	16,456	0,852	2,27	0,88
Genel Ölçek	23	-	-	0,829	3,04	0,55

Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5'te katılımcıların sırasıyla bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutta afete yönelik tutumlarına ait betimsel istatistikler yer almaktadır. Bilişsel boyuta ilişkin maddeler incelendiğinde, "Afet esnasında kalabalık mekânlarda (alışveriş merkezleri, okul, toplu taşıma araçları, sosyal etkinlik alanları vb.) nasıl davranmam gerektiğini biliyorum" ($\bar{X}=3,59$) ve "Afetlerle ilgili temel bilgiye sahibim" ($\bar{X}=3,11$) maddelerinin ortalama katılım düzeylerinin diğer maddelere göre daha yüksek olduğu görülürken; "Aile afet planı hakkında yeterli bilgiye sahibim" ($\bar{X}=2,59$), "Yaşadığım evin/yurdun afete karşı güvenliği konusunda yeterli bilgim var" ($\bar{X}=2,63$) ve "Yaşadığım evde/yurtta yapısal olmayan risk unsurlarının neler olduğunu biliyorum" ($\bar{X}=2,69$) şeklindeki, afet ile ilgili konularda eğitim almış olmayı gerektiren maddelerin ortalama katılım düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Katılımcıların bilişsel boyutta tutumlarını temsil eden 7 sorunun genel ortalaması ise 2,92 olup, orta düzeyin altındadır.

Tablo 3. Katılımcıların bilişsel boyutta afete yönelik tutumlarına ait betimsel istatistikler

Maddeler	Katılım Düzeyi					\bar{X}	SS
	Hiç	Az	Orta	Çok	Tam		
1. Afetlerle ilgili temel bilgiye sahibim.	7,1	20,1	40,3	20,2	12,3	3,11	1,08
2. Afetlere ilişkin risk unsurlarının nasıl azaltılacağını ve/veya ortadan kaldırılacağını biliyorum.	6,9	24,9	42,4	18,7	7,1	2,94	1,00
3. Aile afet planı hakkında yeterli bilgiye sahibim.	18,1	29,1	35,2	11,4	6,2	2,59	1,10
4. Yaşadığım evin/yurdun afete karşı güvenliği konusunda yeterli bilgim var.	20,1	26,2	32,5	13,0	8,1	2,63	1,18
5. Yaşadığım evde/yurtta yapısal olmayan risk unsurlarının neler olduğunu biliyorum.	19,8	23,8	32,1	16,0	8,3	2,69	1,19
6. Yaşadığım evde/yurtta yapısal olmayan risk unsurlarını azaltmak için neler yapmam gerektiğini biliyorum.	14,6	24,7	33,0	18,0	9,6	2,83	1,17
7. Afet esnasında kalabalık mekânlarda (alışveriş merkezleri, okul, toplu taşıma araçları, sosyal etkinlik alanları vb.) nasıl davranmam gerektiğini biliyorum.	5,2	11,9	27,7	29,2	26,0	3,59	1,15

Duyuşsal boyuta ilişkin maddeler incelendiğinde, “Olası bir afet sonrasında arama ve kurtarma ekiplerinin kısa sürede ulaşamama ihtimali beni kaygılandırıyor” ($\bar{X}=3,85$) ve “Ülkemizde toplumsal duyarlılığın sadece afet durumlarında artması endişe vericidir” ($\bar{X}=3,86$) maddelerinin ortalama katılım düzeylerinin diğer maddelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların %63,7’si gibi büyük bir kısmı olası bir afet sonrasında arama ve kurtarma ekiplerinin kendisine kısa sürede ulaşamama ihtimali yüzünden kaygılanmaktadır. Benzer biçimde %62,9’u da Ülkemizde toplumsal duyarlılığın sadece afet durumlarında artmasını endişe verici bulmaktadır. Duyuşsal boyutu temsil eden 9 sorunun genel ortalaması ise 3,73 olup, orta düzeyin üzerindedir. Katılımcıların afetlere yönelik endişe ve kaygı düzeyinin yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Katılımcıların duyuşsal boyutta afete yönelik tutumlarına ait betimsel istatistikler

Maddeler	Katılım Düzeyi					\bar{X}	SS
	Hiç	Az	Orta	Cok	Tam		
8.Yaşadığım şehrin afete maruz kalma ihtimali beni korkutuyor.	10,5	16,9	22,7	22,3	27,7	3,40	1,33
9.Yaşadığım ülkenin afete maruz kalma ihtimali beni korkutuyor.	7,1	11,2	21,9	23,8	36,0	3,70	1,26
10. Olası bir afet öncesine ilişkin gerekli önlemlerin alınmaması beni huzursuz ediyor.	4,3	11,2	24,2	21,5	38,7	3,79	1,19
11.Bir afet esnasında, kalabalık mekânlarda (alışveriş merkezleri, okul, toplu taşıma araçları, sosyal etkinlik alanları vb.) bulunmak beni endişelendirir.	7,0	12,0	22,9	22,5	35,7	3,68	1,26
12.Olası bir afet esnasında bana kısa sürede ulaşılabilceği konusunda kaygılıyım.	5,2	10,6	25,3	24,3	34,6	3,72	1,19
13.Olası bir afet	3,8	9,7	22,7	25,3	38,4	3,85	1,15

sonrasında arama ve kurtarma ekiplerinin kısa sürede ulaşamama ihtimali beni kaygılandırıyor.							
14.Olası bir afet sonrası yeterli desteği (maddi, psikolojik, barınma) alamama düşüncesi beni endişelendiriyor.	4,6	11,1	22,3	27,1	34,9	3,77	1,17
15.Olası bir afet sonrasında çevremle (aile, arkadaş vb.) iletişim sorunu yaşamaktan korkuyorum.	5,8	11,4	18,9	26,0	38,0	3,79	1,22
16.Ülkemizde toplumsal duyarlılığın sadece afet durumlarında artması endişe vericidir.	4,7	7,4	24,9	22,8	40,1	3,86	1,16

Davranışsal boyuta ilişkin maddeler incelendiğinde, “Acil durumlarda gerekli iletişimi doğru bir şekilde sağlarım” ($\bar{X}=3,02$) maddesinin ortalama katılım düzeyi orta düzeyde olup diğer maddelere göre daha yüksektir. “Herhangi bir afete karşı aile afet planımızı hazırladık” ($\bar{X}=1,87$), “Bir afet ve acil durum çantasına sahibim” ($\bar{X}=1,83$) ve “Ailemle yaşadığım evde yangın detektörü, yangın tüpü gibi bireysel önlemler alınmıştır” ($\bar{X}=2,01$) şeklindeki, afetlere karşı önlem davranışlarını içeren tutum maddelerinin ortalama katılım düzeylerinin diğer maddelere göre düşük olduğu görülmektedir. “Herhangi bir afete karşı aile afet planımızı hazırladık” maddesine çoğunlukla ya da tamamen katılanlar, katılımcıların %11,7’si gibi çok az bir kısmını oluşturmaktadır. Benzer biçimde, “Bir afet ve acil durum çantasına sahibim” maddesine çoğunlukla ya da tamamen katılanlar katılımcıların %13,6’sını, “Ailemle yaşadığım evde yangın detektörü, yangın tüpü gibi bireysel önlemler alınmıştır” maddesine çoğunlukla ya da tamamen katılanlar, katılımcıların %16,3’ü gibi yine çok az bir kısmını oluşturmaktadır. Davranışsal boyutu temsil eden 7 sorunun genel ortalaması ise 2,27 olup, orta düzeyin altındadır. Katılımcıların afetlere yönelik düşük bilişsel ve yüksek duyuşsal tutum düzeylerini düşük davranışsal tutum düzeyleri pekiştirmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların davranışsal boyutta afete yönelik tutumlarına ait betimsel istatistikler

Maddeler	Katılım Düzeyi					\bar{X}	SS
	Hiç	Az	Orta	Cok	Tam		
17.Olası bir afet için hazırlıklı olduğumu düşünüyorum.	22,3	28,0	30,5	11,1	8,1	2,55	1,18
18.Kişisel bilgi ve belgelerimi bir afete maruz kalma ihtimaline karşı yedekliyorum.	34,8	24,6	24,0	10,4	6,3	2,29	1,22
19.Herhangi bir afete karşı aile afet planımızı hazırladık.	54,1	21,2	12,9	6,8	4,9	1,87	1,17
20.Bir afet ve acil durum çantasına sahibim.	61,9	14,1	10,5	6,6	7,0	1,83	1,26
21.Ailemle yaşadığım evde yangın detektörü, yangın tüpü gibi bireysel önlemler alınmıştır.	54,0	14,3	15,3	9,2	7,1	2,01	1,31
22.Afet sırasında kendimi korumak için gerekli bilgi ve eğitime sahibim.	36,1	20,2	25,3	11,7	6,7	2,33	1,26
23.Acil durumlarda gerekli iletişimi doğru bir şekilde sağlarım.	9,8	21,8	37,1	18,9	12,4	3,02	1,14

Tablo 6’da bağımsız iki örneklem t testleri ve varyans analizi sonuçları yer almaktadır.

Daha önce kendi veya ailesi bir afete maruz kalanlarla kalmayanlar arasında bilişsel ve duyuşsal boyutlarda afete yönelik tutumlarında anlamlı farklılık olduğu görülürken, davranışsal boyutta farklılık görülmemektedir. Kendisi ya da ailesi bir afete maruz kalmış bireylerde bilişsel ve duyuşsal boyutlarda afete yönelik tutum skorları ortalamaları daha yüksektir.

Herhangi bir afette yakınına kaybedenlerle kaybetmeyenler arasında sadece davranışsal boyutta afete yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık vardır. Davranışsal boyutta afete yönelik tutum skorları incelendiğinde, yakınına kaybedenlere ait ortalamasının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Herhangi bir afette maddi kaybı olanlarla olmayanlar arasında bilişsel boyutta afete yönelik tutumlarında anlamlı farklılık olduğu görülürken, duyuşsal ve davranışsal boyutlarda farklılık görülmemektedir. Bir afette maddi kaybı olmuş olanların bilişsel boyutta afete yönelik tutum skorları ortalaması daha yüksektir.

Afet ve ilgili konularda herhangi bir eğitim alanlarla almayanlar arasında bilişsel ve davranışsal boyutlarda afete yönelik tutumlarında anlamlı farklılık olduğu görülürken, duyuşsal boyutta farklılık görülmemektedir. Afet ve ilgili konularda herhangi bir eğitim alan bireylerde bilişsel ve davranışsal boyutlarda afete yönelik tutum skorları ortalamaları daha yüksektir.

İlk yardım eğitimi alanlarla almayanlar arasında bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarda afete yönelik tutumlarında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. İlk yardım eğitimi alan bireylerde bilişsel ve davranışsal boyutlarda afete yönelik tutum skorları ortalamaları daha yüksek iken, duyuşsal boyuta ilişkin ortalama daha düşüktür.

Bir sivil toplum kuruluşunda hiç faaliyeti olmayanlarla, nadiren, ara sıra, genellikle faaliyette bulunanlar ve her zaman faaliyette bulunan bireyler arasında bilişsel boyutta afete yönelik tutumlarında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Faaliyet sıklığı fazla olan bireylerde bilişsel boyutta afete yönelik tutum skorları ortalaması daha yüksektir.

Bir sivil toplum kuruluşunda hiç faaliyeti olmayan ya da nadiren faaliyette bulunanlarla, ara sıra ya da genellikle faaliyette bulunanlar ve her zaman faaliyette bulunan bireyler arasında davranışsal boyutta afete yönelik tutumlarında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Faaliyet sıklığı fazla olan bireylerde davranışsal boyutta afete yönelik tutum skorları ortalaması daha yüksektir.

Tablo 6. Bağımsız iki örneklem t testleri ve varyans analizi sonuçları.

Değişken	Grup	Bilişsel		Duyuşsal		Davranışsal	
		X ±SS	P	X ±SS	P	X ±SS	P
Bir afete maruz kaldınız mı?	Evet	3,03±0,8 7	<0,01	3,83±0,8 5	<0,0 5	2,30±0,92	0,582
	Hayır	2,83±0,7 9		3,66±0,9 0		2,26±0,87	
Ailenizden biri afete maruz kaldı mı?	Evet	3,05±0,83	<0,00 1	3,83±0,8 4	<0,0 5	2,30±0,89	0,515
	Hayır	2,82±0,81		3,66±0,9 0		2,25±0,89	
Herhangi bir afette bir yakınınızı kaybettiğiniz mi?	Evet	3,01±0,72	0,445	3,71±0,8 4	0,86 4	2,71±0,80	<0,01
	Hayır	2,91±0,83		3,73±0,8 9		2,24±0,89	
Herhangi bir afette maddi kaybınız oldu mu? (Ev, iş yeri, araba vb.)	Evet	3,18±0,86	<0,01	3,67±0,9 3	0,63 5	2,45±0,93	0,094
	Hayır	2,89±0,82		3,73±0,8 8		2,26±0,88	
Afet ve ilgili konularda herhangi bir eğitim aldınız mı?	Evet	3,16±0,77	<0,00 1	3,71±0,8 4	0,67 4	2,41±0,86	<0,00 1
	Hayır	2,66±0,80		3,74±0,9 3		2,13±0,90	
İlk yardım eğitimi aldınız mı?	Evet	3,10±0,81	<0,00 1	3,67±0,9 0	<0,0 5	2,40±0,87	<0,00 1
	Hayır	2,65±0,78		3,81±0,8 5		2,09±0,89	
Bir sivil toplum kuruluşunda herhangi bir faaliyetiniz oldu mu?	Hiç	2,77±0,77 ^c	<0,00 1	3,74±0,8 8	0,58 0	2,19±0,87 ^c	<0,01
	Nadiren	2,97±0,80 ^b		3,70±0,8 7		2,21±0,86 ^c	
	Ara sıra	3,10±0,88 ^b		3,71±0,8 6		2,48±0,92 ^b	
	Genellikle	3,21±1,12 ^b		3,72±1,1 6		2,52±0,86 ^b	
	Her zaman	3,59±1,02 ^a		4,17±0,7 9		2,91±1,20 ^a	

a,b,c: Farklı harflere sahip gruplar arasındaki fark anlamlıdır (p<0,05).

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada katılımcıların afete ilişkin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutta tutumları incelenmiş, tutumlar bazı değişkenlere göre karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, katılımcıların afetlere karşı yüksek kaygı ve korku duymalarıyla birlikte hem bilgi düzeylerinin düşük olduğu hem de sahip oldukları bilgiyi davranışlarına tam anlamıyla yansıtmadıkları söylenebilir. Diğer bir deyişle, katılımcıların, afetlere ilişkin risk unsurları, aile afet planı, yaşadıkları yerin afete karşı güvenliği, yapısal olmayan risk unsurları konularında yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra, olası bir afete yönelik hazırlık yapmak, bilgi ve belgeleri yedeklemek, aile afet planı hazırlamak, afet ve acil durum çantasına sahip olmak, bireysel önlemler almak, afet sırasında gereken bilgi ve eğitimi almak gibi davranışları gerçekleştirme düzeyleri de düşüktür. Bu bağlamda, bilgi edinmek ve edinilen bilgiyi ideal davranışa çevirmek önem arz etmektedir. Bu realiteye ilişkin bir örnek vermek gerekirse, 2005 yılında, 10 yaşındaki İngiliz bir kız, tsunami uyarı işaretlerine dair okulda coğrafya dersinde aldığı bilgi sayesinde, Phuket'te Maikhao sahilini vuracak olan tsunaminin önceden farkına vararak çevresindekileri uyararak, bölgede tahliyeler yapılmasını sağlayarak hayat kurtarmıştır (Owen, 2005).

T testi sonuçları, afetlerle ilgili eğitim ve ilk yardım eğitimi almanın afetler konusunda bilişsel ve davranışsal boyutlarda farklılığa neden olduğunu, eğitim alanların söz konusu boyutlarda daha yüksek ortalamaya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yüzden, afetler konusunda bilişsel ve davranışsal boyutlardaki söz konusu düşük skorların, afetlerle ilgili eğitim almak ve ilk yardım eğitimi almak kaydıyla yükseleceği söylenebilir. Elde edilen bu sonuçlar aynı zamanda, mevcut eğitim programlarındaki afet bilinci ve duyarlılığını geliştirebilecek zorunlu afet eğitimi eksikliğini de gözler önüne sermektedir. Benzer şekilde, Adem (2011) afetler konusunda toplumumuzun bilinçlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Baytiyeh ve Öcal (2016), Türkiye'de okulların afet risk eğitimi sağlamak konusunda başarısızlığını ortaya koymuştur. Ozkazanc ve Yuksel (2015) de çalışmalarında Türkiye'de öğrencilerin afet farkındalık ve duyarlılık düzeylerindeki düşüklüğü bildirmişlerdir. Literatürde yer alan çok sayıda çalışma afet eğitiminin, afetlerin yıkıcı zararlarını azalttığını, afet eğitimi alanların afetlere karşı daha hazırlıklı olduğunu desteklemektedir (Humen ve McClure, 1997; Rüstemli ve Karancı, 1999). Türkiye'de gerçekleştirilen bir araştırma, sekiz saatlik bir afet eğitim programının dahi, afetlerle ilgili farkındalığın artmasına yol açtığını ortaya koymuştur (Karancı, Aksit ve Dirik, 2005).

Araştırmada varyans analizi sonuçları, öğrencilerin afete yönelik bilişsel ve davranışsal boyuttaki tutumlarının sivil toplum kuruluşlarındaki faaliyet sıklıklarına göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Bir sivil toplum kuruluşunda daha fazla faaliyette bulunan bireylerde, bilişsel ve davranışsal

boyutta afete yönelik tutum skorları ortalamaları daha yüksektir. Sivil toplum kuruluşları faaliyetlerinin bilinç ve davranış oluşumunda etkili olduğu görülmektedir. Benzer biçimde Özer (2008) de, sivil toplum kuruluşlarının fonksiyonlarını ortaya koyduğu çalışmasında, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleriyle toplumu bilinçlendirebildiklerini ve toplumsal dayanışmalara yol açtıklarını belirtmiştir.

Çalışmadan elde edilen dikkat çekici başka bir sonuç da, katılımcıların kendisinin ya da bir yakınının can kaybı olmaksızın bir afete maruz kalmış olması ve afette maddi kaybının olması durumunun afete karşı davranışsal boyutta tutum farklılığına yol açmazken, afette bir yakını kaybedenlerin davranışsal boyutta ortalamalarının daha yüksek olmasıdır. Hâlbuki bireylerin telafisi mümkün olmayan kayıplara uğramadan, afet öncesinde, sırasında ve sonrasında doğru reaksiyonları vermeye istekli olabilmeleri beklenir. Bu yüzden afetlere yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerinin geliştirilmesi için zorunlu eğitim sistemine afet eğitiminin kapsamlı ve düzenli bir biçimde dâhil edilmesinin gerekliliği bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte konuyla ilgili farklı yaklaşımlar içerisinde ve farklı örneklem gruplarında araştırmalar yapılması, literatüre katkı sunacağı gibi ilgili kişi, kurum-kuruluş ve yöneticilere de önemli veri kaynağı oluşturabilecektir.

Kaynakça

- ACT Alliance. An ounce of prevention ACT Alliance's understanding of disaster risk reduction. 01/02/2017 tarihinde https://www.diakoniekatastrophenhilfe.de/fileadmin/mediapool/1_Ueberuns/ACTAlliance_An_ounce_of_Prevention.pdf adresinden alındı.
- Adem, Ö. (2011). The relationship between earthquake knowledge and earthquake attitudes of disaster relief staffs. *Disaster Advances*, 4(1), 19-24.
- Baytiyeh, H. & Öcal, A. (2016). High school students' perceptions of earthquake disaster: A comparative study of Lebanon and Turkey. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 18, 56-63.
- Gerdan, S. (2014). Determination of Disaster Awareness, Attitude Levels and Individual Priorities at Kocaeli University. *Eurasian Journal of Educational Research*, 55, 159-176.
- Hurnen, F. & McClure, J. (1997). The Effect of Increased Earthquake Knowledge on Perceived Preventability of Earthquake Damage, *Australasian Journal of Disaster and Trauma Studies*, 1(3).
- IFRC (2015). World Disasters Report 2015, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Geneva, Switzerland. 01/02/2017 tarihinde https://ifrc-media.org/interactive/wp-content/uploads/2015/09/1293600-World-Disasters-Report-2015_en.pdf adresinden alındı.

- IFRC (2017). What is a disaster? 01/02/2017 tarihinde <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/about-disasters/what-is-a-disaster/> adresinden alındı.
- Karancı, A. N., Aksit, B. & Dirik, G. (2005). Impact of a community disaster awareness training program in Turkey: Does it influence hazard-related cognitions and preparedness behaviors. *Social Behavior and Personality* 33(3), 243-258.
- Kılıcı, F., Kara, B. Y. & Bozkaya, B. (2015). Locating temporary shelter areas after an earthquake: A case for Turkey. *European Journal of Operational Research*, 243(1), 323-332.
- Liel, A. B. (2004). Proposals to Improve the Earthquake Resistance of Turkey's Housing. Development Planning Unit. University College London.
- Maskrey, A. (1989). *Disaster Mitigation: A Community Based Approach*, Oxfam, Oxford.
- Owen, J. (2005). Tsunami Family Saved by Schoolgirl's Geography Lesson. *National Geographic News*. 01/02/2017 tarihinde http://news.nationalgeographic.com/news/2005/01/0118_050118_tsunami_geography_lesson.html adresinden alındı.
- Ozkazanc, S. & Yuksel, U. D. (2015). Evaluation of disaster awareness and sensitivity level of higher education students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 197, 745-753.
- Özer, M. H. (2008). Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 86-97.
- Özmen, B., Nurlu, M. & Güler, H. (1997). Inspection of earth quake zones of Turkey with geographical information systems (in Turkish). Directorate of Disaster Operations, Department of Earthquake Research.
- Özmen, B., Nurlu, M., Kuterdem, K. & Temiz, A. (2005). Directorate of disaster operations, earthquake symposium. (in Turkish). Kocaeli, Turkey: Grand Yükseliş Hotel.
- Rüstemli, A. & Karancı, A.N. (1999). Correlates of Earthquake Cognitions and Preparedness Behavior in a Victimized Population, *The Journal of Social Psychology*, 139(1), 91-101.
- Smith, M.B. (1968). *Attitude Change International Encyclopedia of The Social Sciences*. Crowell and Mac Millan.

